

olyan törvényeknek a híve, amelyek a benső adományok elismerését vívják ki. A carta della Scuola igaz és nemes szociális kötelességeket is előkészít a mai időkre, iskolai alakulatokkal (GIL, GUF ecc) s a kiválogatódás törvénye alapján akar elérkezni a tömegek önkormányzatához. Fizikai és erkölcsi nevelés, a katonaság, a sport, a munka; az akaratnak és a szellemnek a küzdelme a humanitás és a Patria jogaiért. De ezt csak az erők hierarchikus elrendezésével lehet megvalósítani. A családi étellel és az Egyházzal való megegyezés után ez a legnagyobb feladat. A legjobbak megválasztásának a kérdése, kihozni az egyesített népből az észet és a szívet, elismertetni az érdem fensőbbiségét. Szinte utópisztikus feladatnak látszik, mégis a faszizmus 17 éve példát adott arra, hogy ez elérhető. Az irányított értékeknek ez a gondos kiválogatása Mussolini Itáliájában valósult meg ez ideig a legteljesebben, jelezve, hogy itt dolgoznak a legegységesebben az Állam jelenjén és holnapján. S ezért lehetséges előleget adni a jövőnek, a Carta della Scuola útnak indulásánál. Előkészítést a nemzeti élet minden rétege irányította, számtalan hozzászólás és megjegyzés formálta. A rendszer figyelembe vett minden kollektív kelléket, a megvalósítás most már az állami kollégiumoktól és nevelő intézményeiktől függ, de ezek sikerében ennyi megalapozás után most már nem lehet kétség.

Az etikai értékek tisztasága biztosítja Regim állandóságát, az egységes politikai akaratot, — demagógiai illúziók nélkül. Az etikai erők biztosítják az új iskolai törvénynek is a tartósságát. Végső célja pedig a Carta della Scuolaanak: tovább plántálni az elveket a „collectiv organismus“ nyereségére, megtartani továbbra is Mussolini Itáliájának a rendjét, küzdeni a kimerültség ellen, s elérni a lelkiezők egyensúlyát.

Tóth Ervin dr.

Mit kíván az első magyar népiskolai tankönyv a tanítótól. A Mária Terézia által reneletileg kiadott Ratio Educationis a magyar közoktatás történetének egyik nevezetes lépése. Kár, hogy a nemzeti ellenállás visszautasította mint rendeletet s ezzel megakadályozta kultúránk szerves alkotórészébe való beilleszkedését. A századforduló zavaros eseményei, a francia forradalom és az utána következő általános európai mozgalmak pedig elfordítják a figyelmet az iskolázás kérdéseiről.

Oktatásügyünk pedig igen siralmas állapotot mutat. Iskolák, tanítók megfelelő anyagi támogatást nélkülözve igen kis számban vannak s a legtöbb helyen csak valamelyik kiszolgált katona vagy értelmesebb mesterember, a pedagógiának legkisebbfokú ismerete nélkül, végzi szerény díjazásért az oktatás komoly és felelőségteljes munkáját.

Ezeknek előrebocsátása után érthető csak meg és értékeljük kellőleg azt a didaktikai téren nagy jelentőségű eseményt, amelyet az első magyar népiskolai tankönyv megjelenése jelentett. Végiglapozva a három kötetes művet, melynek szerkesztője Edvi Illés Pál, szembetaláljuk magunkat a kor pedagógiai törekvéseivel módszertani és didaktikai problémáival. Már előbb is forgott közkezen néhány enciklopédikus munka, mint a Hármaskör és a Lácza József által összeállított tankönyv (1793). Ezek azonban nem felelnek meg a kor igényeinek. Nagyrészt elavult, hiányos munkák voltak.

Böszörmény Pál: „A' falusi iskola tanítók számára készült kézikönyv“ (1814) pedig befejezetlenségével veszítette el gyakorlati értékét. Így *Edvi Illés Pál: Kézikönyv-e* az első komoly lépés az egyetemes magyar népoktatás céljait szolgáló tankönyv szerkesztésére. Szerzője nagy buzgósággal tanulmányozza át korának egész külföldi tankönyvirodalmát, hogy a hazai viszonyokra alkalmazva megfelelő művelődési anyagot hordjon össze.

Nehezíti munkáját az a körülmény is, hogy osztatlan iskolákat kell szem előtt tartania, ahol „férfi és leány, hat- és tizenkét éves gyermek, újonc és előhaladt régi tanuló, nemes és nemtelen: mind egy szobában szorong együtt“.

A fenti célkitűzéshez járul még a szélesebb rétegek művelődési igénye, melyet szintén ki akar elégíteni. Az iskola elvégzése után az életbe kikerült ifjú művelődési forrásul szolgáljon.

Ezt az egyáltalán nem könnyű feladatkomplexumot törekszik megoldani a szerző. Alkalmazza eljárásában a Ratio Educationis felvilágosult szellemét, világosan mutatva, hogyha nem is vált kötelező érvényűvé, de rányomta bélyegét korának nevelői gondolkodására.

A kép, amit a III. kötet végén a nevelői és nevelési eszményről megrajzol a maitól alig különböző eszmény. A testi, lelki és erkölcsi nevelés hármas követelménye élesen szétválik. A nevelés legfőbb célja tehát már ekkor fölszívódott a köztudatba.

A testi nevelésben a higiénia szempontja foglalja el az első helyet. „Az iskola-szobában mindenkor tiszta levegő találtassék“, a tanulók megfelelően tisztálkodjanak. Nem kisebb jelentőségű a testi fenyítés eltiltása sem. „Ne illetessenek olly büntetésekkel, melyek miatt tagjaikban vagy érzékszerveikben kárt vállalhatnak, p. o. arczulesapással, fejbe-veréssel, körömütéssel stb.“. „Néha-néha az ülést állással, a'könyvből tanulást táblánál tanulással, a'közelről nézést messzéről nézéssel is váltassák fel: sőt ne tilalmazzassanak az ártatlan mulatságok is, melyek jó testmozgásokat szerezhetnek; p. o. tavaszom a'labdázás, nyáron annak idejekor és barátságos helyeken való fürdés stb.“ (193. l.).

A lelki nevelés középpontjában a vallás áll. „Mind házi, mind iskolai nevelés vallásos légyen, — értelem; keresztyéni“. A valláserkölcsileg megalapozott ember kialakításához vezető út a szoktatás: „Huzamosan kell ezt tenni, azaz, a'gyermeket belenevelni és szoktatni a' jóba: úgyhogy az végre nem-foglalatoskodni, nem-figyelni, nem-jót tenni ne is tudjon“. A hétvégi megbeszélések, amelyeken a növendékekkel történt dolgok, a falu nevezetesebb eseményei a legcsekélyebb körülményig megvitattatnak a mai beszéd- és értelemgyakorlatok első erős hajtásai.

Az erkölcsi nevelés fontos példája maga a tanító egyénisége. Eltávolítandó minden ami az erkölcsi kifejlődés bontakozását megakadályozhatná. A rend, tisztaság, engedelmesség, szolgálatkész becsületesség alapjait kell megépítenie a növendék lelkében. A hazugság a legrútább szokások egyike, ellene erős harcot folytasson a tanító. „Legkivált amaz igen megszokott vétkek ellen a'gyermeknek, a' hazudozás ellen, minden előadandó alkalommal kikeljen a' tanító mind megvető nézéssel, mind komor és haragos szókkal, — úgymint alávaló és útálatos vétkek ellen“.

Fölismeri a foglalkoztatásban rejlő pedagógiai értékeket. A növendékek mindig legyenek ellátva házi és iskolai munkával, elterelve ezáltal figyelmüket a káros hatásokról.

Törekedni kell és a jó tanító egyéniségének mértékét is mutatja, — hogy a gyermekek kedvvel és örömmel járjanak az iskolába, amit azáltal érhet el „ha velők szeretettel és emberséggel bánik; ha kellemetesen tanít; ha őket hasznos és érdeklletes dologra oktatja, és erejüket felülhaladó lecczkékre nem szorítja“.

Az iskolatörvényeit ünnepélyes külsőségek között a helybeli felekezeti papja előtt olvassa föl a tanító növendékeinek, akik kézfogással kötelezik magukat azok megtartására. A törvények megszegése büntetést, megtartása jutalmazást von maga után.

Ezek után vessünk egy pillantást a jutalmazás és büntetés alkalmazására a száz év előtti iskolában.

Az „igazság“ észbevévására senkinek sincsen olyan finom érzéke, mint a' gyermekeknek“. „Vigyázni kell a jutalmazásnál, hogy azok a' becsületre-vágyást vétkes indulattá ne tegyék, és hogy a' szorgalom ne váljék jutalomkeresésnek és hiúságnak eszközévé“. Általános elv: ritkán jutalmazunk. Nem a tehetség hanem a szorgalom és érdem méltánylandó. „Az iskola ne tétessék fenyték házzá; és a' tanító magát indulatos despotává le ne alacsonyítsa“.

A büntetés alkalmazásának fontosabb szabályait mély meggondolás és a külföldi pedagógiai irodalom ismeretét sejteti. Így: a természeti fogyatkozásokat nem büntetjük: Ritkán kell fenytetni, „mert a' gyakori büntetésekhez a' gyermekek úgy hozzászoknak, hogy azokat utóbb fel sem veszik többé“. A tanuló természetéhez kell szabni. „Komoly legyen a' tanító a' büntetés közben és szomorú“. A fokozatok megtartásával „csak lassankint nehezítse azokat (a büntetést), hogy tanítványainak mind becsület-érzése épen, mind félelem fön maradjon“.

A fegyelmezésnek ilyen kimerítő módon való tárgyalása mutatja annak belátását, mely szerint a könyv írója érezte, hogy ennek sikeres alkalmazásán fordul meg az egész iskolai élet. Különben világosan ki is fejezi: „az okos fenyték az iskolának a' lelke“. Ez ma is érvényes elv.

Az erkölcsi nevelés a tanító személyén fordul meg. „Ne feszeskedéssel, harsány kiáltozással, vagy uralkodói hanggal akarjon magának szerezni tekintetet: hanem szeretet és valóságos szép tulajdonságok által, mineműek p. o. a' csekély hibák' és megbánások' elnögése, önmérséklés, nemes magatartás, önhasznának nemkeresése. Ezekkel adhat magának igazi tekintetet. Melylyekhez ha járul a' hivatalában való jártasság és buzgóság: akkor bizonyosan végbeviheti, hogy tanítványai szeressék is, de féljék is“. (201. l.).

A nevelés ágainak részletes kifejtése után az általános követelményekkel, a módszertani mesterségbeli fogásokkal és elvekkel foglalkozik, amelyeket a tanítónak szem előtt kell tartani, ha munkájának sikerét biztosítani akarja. Ilyen szempontból is meglepetéssel olvassa a mai kor nevelője a bölcs és figyelmet érdemlő utasításokat.

Mindenekelőtt a tanulás könnyű, gyors és biztos föltételeit teremtsen meg, ha növendékei bizalmát, szeretetét meg akarja nyerni. Könnyebbről nehezebbre,

ismertről ismeretlenre, közelfekvőről a távolabbira haladjon. Érdekkeltő, élénk, kedélyes előadása kellemes hanghordozással kapcsolatban gondolkodást és figyelmet serkentő legyen.

Az újságolvasásnak tárgyaként való bevezetése is ékes bizonyítéka a Ratio Educationis közvetlen és termékenyítő hatásának. Természetesen a tanító választja ki a megtárgyalandó cikkeket, aki „beszéljen az újság levelekből, midőn van bennök gyermekeknek való“.

„Kérdés-támasztásakor hagyja bizonytalanságban“ a gyermeket „és előbb mondja ki a kérdést, azután nevezzé meg a felelendőt“.

A figyelem nevelését fokozatosan vezeti be. Eleinte egy-egy tárgyra csak néhány percig, később már negyed sőt félórán át is megtapadhat a figyelme. A hosszabb időt igénybevevő figyelmi munkára nem tartja alkalmasnak a gyermeket. (!)

Hangsúlyozza a szemléltetés didaktikai alkalmazását. „Igy reményelheti (a tanító), hogy a tudatlan növendékek előtt állítás és egy szó sem léssen üres hanggá“.

Az írás és olvasás feladatát úgy kell kiválogatni, hogy egyúttal a tanuló ismeretkörét is bővítse.

Vonja be növendékeit az iskolai munkába. Lépten-nyomon szője át előadását kérdéseivel, „ne kívánja, hogy a tanítvány örökké csak figyelmeztető és hallgató fél legyen“. A megtárgyalt anyagnak hetenként való átismétlésével pedig az ismeretet a növendék értelmének szerves alkotórészévé teheti.

Ha a fent mondottakhoz hozzávesszük még a lélektelen szótanulás mély elítélését, tisztán áll előttünk a kép egy letűnt kor nevelői lelkiületéről, vágyáról és törekvéseiről. E könyvben lefektetett kívánság mégcsak egy ma már elfelejtett tankönyvíró szerény kívánsága, de nincs messze az idő, amikor a magáraeszmélt nemzet felébredve évezredes álmából, történelmének néhány évtizede alatt pótolja századok hiányait s kiépíti nevelési rendszerének alappilléret az egyetemes, kötelező népoktatási törvény megalkotásával.

Tóth Béla Zoltán dr.

Matzkó Gyula: Fizika. Gyakorlati tanítások I. rész. (A Gyakorló Polgári Iskola Könyvtára XXII. kötete. Szeged, N. 80, 176 lap, 8.80 P.)

A szerző a „Kísérleteztető fizikatanítás“ c. kiváló vezérkönyvében kifejtett módszertani elvek alapján a polgári iskola természettan-anyagát gyakorlati tanításokban két kötetben szándékozik feldolgozni. Jelen könyvében a mechanika, a hőtan és a hangtan anyagát dolgozza fel a legnagyobbat alapossággal.

Rövid bevezető után a tanmenetkészítésről ír igen részletesen, és ezzel kapcsolatban két tanmenet-tervezetet közöl (egyet a fiú- és egyet a leányiskola részére), majd útmutatást és mintát ad az ónavázlatok készítésére. Könyvének zömét természetesen a tanítási tervezetek alkotják. A tanítások sorrendjében nem követi ugyan a közölt két tanmenet-tervezetet, de ezt nem lehet hibának felróni, sőt inkább egy harmadik tanmenet-tervezetnek fogható fel. Ebben a sorrendben főleg a használatban lévő tankönyvek tananyagbesztását követi:

Tanítási tervezetei nem aprólékosan kidolgozott tanítások. Tág teret hagynak a tanár eredményességének is.